

Az odúlakó madárfajok költési szokásai

Az evolúciós fejlődés során a harkályféléknél alakult ki az a furcsa fészkepítési szokás, hogy erős, hegyes csőrül segítségével odúkat vájtak a fa belsejébe. Erre a produkcióra rajtuk kívül semmilyen madárfaj nem képes. A harkályok által készített és elhagyott odúk, azonban alkalmasak több madárfaj fészkelésére is (nem beszélve a rovarokról és az odúlakó emlősökről). A fa belsejében költeni biztonságos, mivel az időjárás viszontagságai ellen (eső, szél) éppen úgy védelmet nyújt, mint a ragadozók ellen. Ezt közel harminc madárfaj ismerte fel.

Erdeinkben a leggyakoribb odútípus az úgynevezett „B” típus, melynek bejáró nyílása 32-35 mm. A hazánkban előforduló 10 harkályfajból 5 (közép-, nagy-, balkáni-, fehérhátú fakopáncs és a háromujjú hősík) ekkorát készít, így hát az odút nem készítő, de odúban fészkelő madárfajok közül a „B” típust használják a legtöbben (cinegék, légykapók, verebek, kerti rozsdafarkú, csuszka, nyaktekerecs stb.).

Egy fakitermelés során hirtelen szűnik meg sok állat élőhelye, fészkelőhelye! Mivel a „B” típusú odú a leggyakoribb, értelemszerűen ebből szűnik meg a legtöbb az adott erdőállományban, ezért minékünk is ezt a méretet kell a legnagyobb számban pótolnunk a középhegységi erdőkben.

A legkorábban költésbe kezdő odúlakó madárfaj a **csuszka** - odúját könnyű azonosítani, mivel minden esetben *sárral tapasztja be az odú bejárónyílását*, vagy tetejét, hogy ezzel kizárja a konkurenciát. *Levéldarabokból, vagy kéregdarabokból építi fészket*, mely szintén segíti a faj azonosítását. Általában március végén kezdi a tojások lerakását. Fészkealjja 6-9 fehér alapon apró barna pettyekkel díszített tojásból áll, melyek 14-18 napos kotlást követően pattannak fel. A fiókák három hétig maradnak az odúban.

A csuszkát a **cinegék (szén-, kék-, barátcinege)** követik. Ők április első felében kezdik a költést. Ők is építenek fészket az odú belsejében, *gyökér és moha alapra szőrből és egyéb puha anyagokból készít fészkeszszt*. A 10-13 fehér alapon, barnán pettyezett tojást naponta rakják le, és két hétig (hűvös, esős idő esetén közel három hétig) kotlanak. A kikelt fiókák két-három hét után repülnek ki.

A **légykapók (örvös-, kormos-, és kis légykapó)** vonuló fajok lévén, visszaérkezésük után, május első felében kezdik a fészkelést. A fészket *száraz fűből, növényi darabokból* építik. A fészkealj 3-7 *égszínkétojásból* áll, melyekből 12-14 nap alatt kelnek ki a fiókák, akik két hét után el is hagyják az odút.

A **mezei veréb** is odúlakó faj, bár a középhegységi erdőkben ritkán fordul elő. A *fészket fűből, szemétből, tollakból építi*, úgy, hogy az minden esetben *kitölti az odú belsejét*. A költést április első felében kezdik. A fészkealj 5-7 barna alapon feketével pettyezett tojásból áll. A tojásokból 14-16 nap elteltével kelnek ki a fiókák, akik ugyanennyi időt töltenek a fészkekodúban.

Nagyon ritka költőfaj a „B” típusú odúban a **vörösbecs**. Fészket általában földre, a fűcsomók takarásába építi. Abban az esetben odúban is fészkelhet, ha az odú alacsony van, és bejárónyílása nagyobb, mint 35 mm. Fészket *mohából és gyökerekből, száraz fűből, száraz falevelekből* készíti. Fészkealjja 4-7 barna alapon, feketén mintázott tojásból áll. A fiókák 12-14 nap kotlás után kelnek ki, és 13-14 napig maradnak a fészkekben.

2004-ben: Az idei év tavasza igen csapadékosra, hűvösre „sikerült”. Ez az időjárás nem kedvezett kifejezetten odúlakó madarainknak, különösen az örvös légykapóknak. Sok költés tönkrement a gyakori esőzések miatt (nem tudtak táplálékot szállítani a szülők), sok pedig csökkent fiókaszámot hozott.

1. Telepeinken 500 mesterséges odúban 6 odúlakó madárfaj költött (szén-, kék-, barátcinege, örvös légykapó, nyaktekeres, mezei veréb).
2. A telepek foglalási arányát úgy számoltam ki, hogy a megkezdett költségeket számoltam (függetlenül a sikerességtől), abban az esetben, ha volt az odúban másodköltés, akkor azt dupla foglalásnak számoltam. Így a telepek össz-foglalása 65,3% volt! Ez igen jó eredménynek számít!
3. Egyes telepek esetében volt néhány odú veszteség. Ez összesen 8 odút jelent, ami kifejezetten szerencsés évnek mondható!

2005-ben: Az idei év tavasza is igen csapadékos, hűvös volt. Odúlakó madarainknak ismét nehéz évük volt, sok költés tönkrement a gyakori esőzések miatt. A sikeres költségek esetében is kifejezetten alacsony volt a fiókaszám.

1. Telepeinken 630 mesterséges odúban 8 odúlakó madárfaj költött. Összesen 208 odúban költött széncinege, 19-ben kék cinege, 2-ben barátcinege, 5-ben csuszka, 130-ban örvös légykapó, 2-2-ben nyaktekeres és seregély, és 16-ban mezei veréb. A seregély az idei évben jelent meg telepeinken mint költő faj (Pilisvörösvár, Pilisszentlászló). Mind a két esetben harkály által „feltágított” bejáratú odúban költöttek, és 4-4 fiókát sikeresen röptettek is.
2. A telepek ellenőrzése során néhány odúban kotló madarakat találtunk, ezekben az esetekben megjelöltük azokat. Összesen 42 széncinegét, 1 kék cinegét és 41 örvös légykapót gyűrűztünk meg. Érdekességgé megemlíteném, hogy két tojó széncinegét ugyanazon a telepen fogtunk vissza, ahol meggyűrűztük szintén kotlás közben! Ez a két adat bizonyítja, hogy nem számít akkora zaklatásnak a gyűrűzés, hogy költés után elhagyja a madár a telep környékét. Mindkét esetben a gyűrűzés helyétől 100 m-en belül költött újra a madár!
3. A telepek foglalási arányát úgy számoltam ki, hogy a megkezdett költségeket számoltam (függetlenül a sikerességtől), abban az esetben, ha volt az odúban másodköltés, akkor azt dupla foglalásnak számoltam. Így a telepek össz-foglalása 63,3% volt. Ez jó eredménynek számít, még akkor is, ha egy kicsit rosszabb is mint a tavalyi év 65,3%-os foglaltsága!
4. A 2005-ös év volt az első olyan év, amikor sikerült az odúban kikelt fiókákat mindenhol megjelölni. Ez sajnos csak az első költségekre igaz, a második költségeket (vagy pótköltségekre) nem minden telepen tudtuk elvégezni. Meglepődve tapasztaltuk némely telep esetében, hogy mások már meggyűrűzték a fiókákat!
Összesen 852 széncinege, 134 kék cinege, 13 barátcinege, 26 csuszka, 88 örvös légykapó, 8 seregély és 7 seregély fiókát jelöltünk. Ezen cinegefiókák közül már néhányat „ismerősként köszöntve” fogtunk vissza a téli madáretetőik mellett kifeszített hálókban.

Az odúinkból kirepült fiókák számát tehát csak megbecsülni tudom, amit a beérkezett költési adatok alapján 2.300-2.500 példány közé tennék.

2006-ban: A 2006-os év tavasza sajnos a már szokásos módon csapadékos és hűvösre volt. Ez az időjárás nem kedvezett az örvös légykapóknak és a seregélyeknek. Számos költés tönkrement az odúk beázása miatt.

A másik komoly problémát a hosszan elhúzódó tél jelentette, mivel a madarak később tudták megkezdeni a költést, így az elhúzódott és „belelógott” az erdei siklók ébredésébe. Az ébredő kigyók rengeteg kirepülés előtt álló fiókát fogyasztottak el.

(zárójelben a 2005-ös eredmények)

1. Telepeinken 816 mesterséges odúban 9 (8) odúlakó madárfaj költött. Az új faj a vörösbegy volt, mely Kesztlőc közelében egy harkály által fetágított rönnyílású odúnkban költött. Összesen 213 (208) odúnkban költött széncinege, 24-ben (19) kék cinege, 4-ben (2) barátcinege, 9-ben (5) csuszka, 184-ben (130) örvös légykapó, 1-ben (2) nyaktekercs, 25-ben (2) seregély, és 2-ben (16) mezei veréb. A seregély 2004-ben évben jelent meg telepeinken mint költő faj (Pilisvörösvár, Pilisszentlászló) és most már gyakori fészkelőnek számít.
2. A telepek ellenőrzése során néhány odúban kotló madarakat találtunk, ezekben az esetekben megjelöltük azokat. Összesen 31 (42) széncinegét, 6 (1) kék cinegét, 43 (41) örvös légykapót és 1 (0) csuszkát gyűrtünk meg.
3. Az idén 18 odúnk veszett el.
4. A telepek foglalási arányát úgy számoltam ki, hogy a megkezdett költéseket számoltam (függetlenül a sikerességtől), abban az esetben, ha volt az odúban másodköltés, akkor azt dupla foglalásnak számoltam. Így a telepek össz-foglalása 71,3% volt. A 2004-es évben 65,3%-os, a 2005-ös évben pedig 63,3% volt. Ez a javulás valószínűleg a telepeink öregedésének tudható be.
5. A 2006-os év volt a második olyan év, amikor sikerült az odúknak kikelt fiókákat mindenhol megjelölni. Ez sajnos csak az első költésekre igaz, a második költéseket (vagy pótköltésekre) nem minden telepen tudtuk elvégezni. Meglepődve tapasztaltuk némely telep esetében, hogy mások már meggyűrték a fiókákat!

Összesen 1.131 (852) széncinege, 142 (134) kék cinege, 11 (13) barátcinege, 40 (26) csuszka, 533 (88) örvös légykapó, 57 (8) seregély és 5 (7) mezei veréb fiókát jelöltünk. Ezen cinegefiókák közül már többet „ismerősként köszöntve” fogtunk vissza a téli madáretetők mellett kifeszített hálóknak.

Az odúinkból kirepült fiókák számát tehát csak megbecsülni tudom, amit a beérkezett költési adatok alapján 2.500-3.000 példány közé tennék.

2007-ben: A 2007-es év tavasza az előző évekkal ellentétben nem volt sem csapadékos, sem hűvös, így a szokatlanul enyhe tél után nagyon jó költésekkel kecsegtetett. Ez az időjárás reményeink szerint kedvezett az odúlakó madarainknak. Várakozásainknak megfelelően kiválóan indultak az első költések, cinegéknél átlagosan 10 tojás fölött, légykapóknál 7 tojás körül volt az átlag. Ilyen magas fészkaljakat évek óta nem tudtunk regisztrálni. Ezt igazolja az a Pilisszántó határában talált széncinege fészkaljunk is, melyben 18 tojást találtunk! (ez a legmagasabb ismert hazai fészkalj, melyen egy tavaly ezen a telepen kikelt gyűrűs tojó kotlott) Sajnos a folytatás már egyáltalán nem nevezhető jónak, sőt a második költések szinte teljesen elmaradtak, az odúink 1%-ában sem kezdődtek meg. Így összességében nagyon jó kezdet mellett az átlagosnál jóval gyengébb költési évet zártak madaraink.

(zárójelben a 2006-os eredmények)

1. Telepeinken 858 (816) mesterséges odúban 9 (9) odúlakó madárfaj költött. Összesen 233 (213) odúnkban költött széncinege, 40-ben (24) kék cinege, 2-ben (4) barátcinege, 6-ban (9) csuszka, 210-ben (184) örvös légykapó, 3-ban (1) nyaktekercs, 18-ban (25) seregély, és 3-ban (2) mezei veréb. A seregély 2004-ben jelent meg telepeinken mint költő faj (Pilisvörösvár, Pilisszentlászló) és most már gyakori fészkelőnek számít.
2. Az idén 29 odúnk veszett el. A tél folyamán minden egyes telepünket végigellenőrizzük és felújítjuk, pótoljuk a hiányzó odúkat. 217 db (233) odúban nem volt költés. Ez persze nem jelenti azt, hogy nem jó helyre lettek kihelyezve, lehet,

hogy a jövő évben ezek is foglaltak lesznek. Ha két-három éven keresztül nem lesz bennük költés, akkor áthelyezzük őket.

3. A telepek foglalási arányát úgy számoltam ki, hogy a megkezdett költéseket számoltam (függetlenül a sikerességtől), abban az esetben, ha volt az odúban másodköltés, akkor azt dupla foglalásnak számoltam. Így a telepek összfoglalása 70,2% volt a 2006-os 71,3%-hoz képest. A 2004-es évben 65,3%-os, a 2005-ös évben pedig 63,3% volt. A tavalyi évhez képest alig volt elmaradás a másodköltések elmaradásának dacára, a korábbi évek eredményeihez képest pedig kifejezetten jobb volt az idei szezon, ami valószínűleg a telepeink öregedésének tudható be.
4. A 2007-es év volt a harmadik olyan év, amikor sikerült az odúban kikelt fiókákat mindenhol megjelölni.

Összesen 928 (1.131) széncinege, 279 (142) kék cinege, 23 (11) barátcinege, 27 (40) csuszka, 373 (533) örvös légykapó, 72 (57) seregély és 15 (5) mezei veréb fiókát jelöltünk. Az idei évben sikerült először nyaktekercs fiókát jelölnünk, Esztergom térségében hatot is. Az odúinkból kirepült fiókák számát tehát csak megbecsülni tudom, amit a beérkezett költési adatok alapján 2.200-2.700 példány közé tennék.